

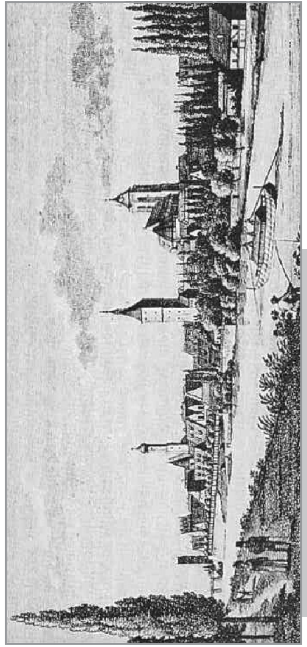
A NÉMETEK BETELEPÜLÉSE VÖRÖSVÁRRA A TÖRÖK HÁBORÚK UTÁN

A Budai-hegység és a Pilsni-medence lakossága a hódoltság utáni évtizedekben szinte teljesen kiterlesztődött. A magyarok, osztrákok és mások szervezett összefogásával megvalósult offenzíva során sikerült kitíznai a török megszállókat, ám ez a városokban és falvakban lakó nép számára is komoly veszteséggel járt. A Buda felszabadítására irányuló, 1683-1686 közötti hadi események folytán a budai hegyvidékek szinte teljesen elnéptelenedtek.

Ahhoz, hogy az élet újra megindulhasson, új telepésekre volt szükség. Amak ellenére, hogy a magyar főváros felszabadulásával még nem értek véget a harcok, és az ország területén még javában folyt a török elleni küzdelem, Buda környékére már megérkeztek az első telepések. Az első német község Pilsni-vörösvár volt: első lakói 1689-ben érkeztek.

A svábföldi bevándorlók kezdeti túlsúlya miatt a magyar lakosság az összes német telepet „sváb”-ként tartotta számon. Amak ellenére, hogy a század második felére a svábok túlsúlya megszűnt a jelentős számú frank, bajor és hesseni telepessel szemben, a német bevándorlókat környezték a későbbi időkben is „svábok”: nak nevezték.

Vörösvár lakóinak túlnyomó többsége az első évtizedekben a svábok lakta Feketeerdőből (Schwarzwald) és Felsősvábföldről (Oberschwarzen) érkezett. A Svábföld első lakói kelták és germánok voltak. Belülük, valamint a 3-4. században ide települő

Ulm látképe a skatulya – Jobban Fehér festménye

földművelés helyett. A törzsörökés szerint élő német családoknál ez amúgy is bevett szokás volt, ugyanis hátuk egyetlen fű örökölte az egész földet, aki kifüvezte területre, biztosította számukra a más területen való boldogulást, és megadta nekik a kezdeti támogatást az iparüzéshez. A földet örökölő fivér azonban sok esetben nem tudta kifüvezni területét, a különböző szakmák pedig – főképp a szabók, a takácsok és a cipészek – teljesen telítve voltak.

Az is rontotta a lakosság helyzetét, hogy a sváb körzet vezetői nem tudták megteremteni a külső ellenséggel szembeni védelmet. Miközben Würtemberg urai között éles katolikus-protesztáns ellentét feszült, a sváb katonáság tehertelen volt a franciák rablóhadjárataival szemben, amelyek 1667-től a lakosság újabb, ismétlődő sarcolásait, kifosztásait okozták. Emellett a nemesség folyamatosan csorbította jogaikat is. Sok helyen még a házaszájgátást és a mesterségátvétel is az uraság engedélyéhez kötötték. A nőtelen férfiakat bármikor behívták katonának, akár tíz vagy több (I) esztendőre is, míg a házasokra ez a hosszú szolgálat nem vonatkozott. Világos, hogy a hatalom érdeke az esküvők elhalasztása vagy tiltása volt, a jobbágyok pedig nehezen viselték a jógaik új mértékű semmibe vételét. Aki viszont engedély nélkül is kitartott házasági szándéka mellett, annak az uradalomból való kitalással kellett számolnia. A súlyos társadalmi problémák és a háborúk voltak tehát azok a körülmények, melyek végül a dél-német jobbágytelepek tömeges kivándorlásához vezettek.

Taborzás

A magyar földesurak vagy egyházi birtokok képviselői a német birodalom falvainban népszerűsítették az általuk képviselt uradalmat, és azok számára, akik vállalták a költözést, házat, földet és többféle kedvezményt helyeztek kúlatáshoz. A taborzottak rendszerint a szegényebb rétegekből kerültek ki. Miután megválogtottak magukat a helyi földesúrról, manumissziót, vagyis elbocsátó levelet kaptak. Ennek birtokában szabadon költözhetek a birodalom más részeire. A telepes családok gyalog vagy kocsival jutottak el az ulmi vagy valamely más dunai kikötőig, ahol hajóra szálltak, és Ulmer Schachtel-nak (magyarul ulmi skatulya) nevezték, bárkaszertű hajóikon elindultak Magyarországra fel.

A megváltás vagy manumisszió összege koronként és helyenként változott, általában 1-10 rajnai forint között volt. A szegényeknek kevesebbet kellett fizetniük, a nemeseknekől sokszor csak egy imát kértek az uradalomért.

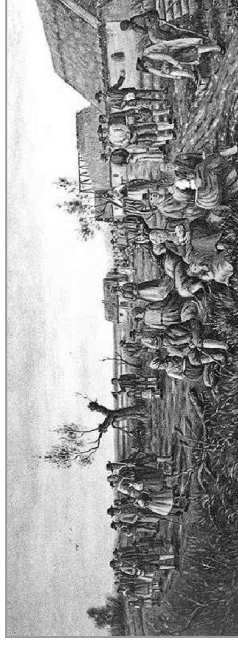
Úton

A legfőbb kivándorlási központ Ulm város volt. A többféle vidékről származó te-

lepesek itt gyűltek össze, és itt szállhattak fel a gyakorta induló hajókra. Útlevelet kaptak, és utasítást arra vonatkozóan, hol telephelhetnek le az új hazában. A házasági engedéllyel nem rendelkező fiatalokat sok esetben Ulmban adták össze. A Sankt Michael zu den Wengen templom esketési anyakönyveiben nem ritka az ilyen bejegyzés: „erant ininterentes in Hungariam” – vagyis a pár „útiközben Magyarországra fel” házasodott össze.

A kivándorlók jellemzően tavasszal, áprilisban indultak utunk, az esedékes adó megfizetése után. Ulmól Budáig az út nagyjából három hétig tartott, és egyáltalán nem volt veszélytelen. Nem egyszer sarcot követeltek tőlük, holott priviligiumaik éremben mentesek voltak az adók és a vámok alól. Ilyenkor – a továbbihaladás érdekében – megcsináltak más, pénzért megvásárolt utat. A közelebbi járványok, azután a megkerésés után sokszor komoly gondot okozott. Az utazókat járványok, betegségek is veszélyeztették.

Az ulmi skatulya nevezetesebb megállóhelyein a telepések regisztrálása és eljegyzésére végett bevándorlási központokat létesítettek. A budai hegyvidékre érkezőket Pest-Budán fogadták, majd a megfelelő céllakomásra irányították őket. A telepések után szárazföldi úton, szekerekben folytatták útjukat. Megkerésztük után a telepít-

Stefán lager: Német telepések beköltözése Magyarországra

tő földesúr gondoskodott róluk, aki különféle kedvezményekben részesítette őket. Ez általában három év teljes és újabb három év részleges adómentességet, ingyenes házilyet és telket, valamint általában ingyenes épület- és tűzjelölés biztosítást jelentett.

A letelepülés nehézségei

Házhelyeiket a telepések többnyire folyótálos rendben, megkerésztük sorrendjében kapták. A házaszomszédok, akik azután számtó- és rétszomszédok is lettek, sok esetben az útról vagy már az óharzából ismerték egymást. A kezdeti idők telepési igen nyomortagos körülmények közt éltek, lassan sikerült csak megteremtíteniük családjuk megélhetésének alapjait. Jó ideig kunyhókban, kalyibákban laktak, hiszen

a földesúrtól kapott házhelyeken maguk kellett fölépítsék házaikat. A parlagon lévő földek is maguk kellett feltérjék. Megelőzetes gondjait miatt sokan odébbálltak, más faluba költöztek.

A szegénység mellett a járványok is sújtották a népet. A pestis először az 1709-1710-es esztendőben tarolta le a lakosságot. Ennél is súlyosabb volt azonban az 1738-tól 1742-ig húzóódó, utolsó nagy magyarországi pestisjárvány, amely vidékünkön 1739-ben érte el. A gyilkos nyavalya a vidék népének csaknem felét sírba döntötte. A demográfiai katasztrófa újabb nagy telepítési hullámot vont maga után. A pestis követő telepítési szándék tehát újított visszhangra talált, a német birodalomban. Ekkor azonban már nemcsak svábok, hanem bajorok és frankok is nagy számban jöttek.

A német közösség élete

A különböző eredetű német népcsoportok az idők során egységes közösséggé csatlakoztak össze. A nyelvetzeti vizsgálatok során a későbbiekben kimutatták, hogy Vörösváron a keleti bajor (bécsei) nyelvjárást beszélik. Ebből azonban nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket, ugyanis a családtörténeti kutatások kimutatták, hogy ez a közeli főváros polgár-

MEGSZOLGÁLT SZERETET

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat 25 éves fennállása alkalmából sok éven át hűséggel, szeretettel végzett áldozatos munkáját magas kitüntetésben részesült Czifráné Hidas Ágnes, az esztergomi Gondviselés Háza intézményvezetője. A Máltai Lovagrend „Pro Merito Melitensi” érdemrend érdemkeresztjével a Magyar Máltai Szeretetszolgálat közép-dunántúli régiójának ünnepi gyűlésén, április 26-án, Tatan vete át.

A pilisvörösvári születésű intézményvezető házasságkötésekor, 1990-ben költözött Esztergomba, ma három gyermek édesanyja. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat által működtetett szociális és gyermekjóléti intézménynek 14 éve munkatársa, egy évtizede megbízott vezetője.

– Amikor elkezdtem a munkát itt, a Szeretetszolgálatnál, mindösszesen egy járóbeteg volt, amelyet a kulcssal lakótelepi gyermekekkel való foglalkozásra létesítettünk – tekint vissza az elmúlt másfél évtizedre Czifráné Hidas Ágnes. – Az elmúlt évek alatt sikerült úgy bővíteni, fejlesztenem ezt az intézményt, hogy ma már saját épületünkben 32 munkatársunk összesen 9 félé ellátást tud biztosítani a rászorultak számára. Így például családsegítő szolgálatot, hajléktalanok számára melegeződőt és téli káriszállót, támogató szolgálatot, idősklubot, átmeneti otthon működtetünk, és biztosítjuk a gyermekek napközbeni ellátását. Nagyon örülök annak, hogy az elmúlt másfél évtized munkájához én is hozzájárulhattam munkáimmal. Örülök a kitüntetésnek, amellyel – úgy érzem – egyben kollégáim áldozatos munkáját is elismerték.